

Soạn bài: Sự phát triển của từ vựng

Soạn bài: Sự phát triển của từ vựng

I. Sự biến đổi và phát triển nghĩa của từ ngữ

Câu 1:

Từ "*kinh tế*" trong câu "*Bữa tay ôm chặt bờ kinh tế*" là cách nói rút gọn từ kinh bang tế thế, có nghĩa là trị nước cứu đời.

Nghĩa từ "*kinh tế*" hiện nay chỉ một lĩnh vực của đời sống xã hội như: hoạt động lao động sản xuất, trao đổi, phân phối và sử dụng sản phẩm, của cải vật chất.

Qua đó ta rút ra nhận xét: nghĩa của từ không phải nhất thành bất biến mà có thể biến đổi và phát triển theo thời gian; có thể mất đi nét nghĩa nào đó và cũng có thể được thêm vào những ý nghĩa mới.

Câu 2:

- *xuân*:

- Nghĩa gốc: mùa chuyển tiếp từ đông sang hạ, thời tiết ấm dần, thường được xem là thời điểm mở đầu của một năm mới.
- Nghĩa chuyển: chỉ tuổi trẻ, thời trẻ.

- *Tay*

- Nghĩa gốc: bộ phận gắn với phần trên của cơ thể, từ vai đến các ngón, dùng để cầm, nắm
- Nghĩa chuyển: người chuyên hoạt động giỏi về một lĩnh vực nào đó, một môn thể thao hoặc một nghề.

=> Sự chuyển nghĩa của từ thường diễn ra theo hai kiểu quan hệ: ẩn dụ và hoán dụ. Theo quan hệ ẩn dụ, giữa nghĩa gốc và nghĩa chuyển có liên hệ tương đồng (ví dụ: nghĩa của từ *xuân* trong các câu thơ trên). Theo quan hệ hoán dụ, giữa nghĩa gốc và nghĩa chuyển có liên hệ gần nhau (ví dụ: nghĩa của từ *tay* trong các câu thơ trên).

II. Luyện tập

Câu 1: Tìm nghĩa của từ "chân" trong các câu:

- Câu (a): nghĩa gốc, chỉ một bộ phận của cơ thể.
- Câu (b): nghĩa chuyển, theo phương thức hoán dụ.
- Câu (c): nghĩa chuyển, theo phương thức ẩn dụ.

- Câu (d): nghĩa chuyển, theo phương thức ẩn dụ.

Câu 2:

Từ *trà* trong các trường hợp *trà a-ti-sô, trà hà thủ ô, trà sâm, trà linh chi, trà tâm sen, trà khổ qua (mướp đắng), ...* được dùng với nghĩa chuyển theo phương thức ẩn dụ.

Câu 3:

Trong các từ *đồng hồ điện, đồng hồ nước, đồng hồ xăng, ...* từ đồng hồ được dùng với nghĩa chuyển theo phương thức ẩn dụ: dụng cụ đo có hình thức giống đồng hồ.

Câu 4: Tìm thí dụ để chứng minh các từ *Hội chứng, Ngân hàng, Sốt, Vua* là từ nhiều nghĩa.

a. Hội chứng:

- Nghĩa gốc: tập hợp nhiều triệu chứng cùng xuất hiện của bệnh tật.
VD: Hội chứng viêm đường hô hấp cấp rất phức tạp.
- Nghĩa chuyển: tập hợp nhiều hiện tượng, sự kiện biểu hiện một tình trạng, một vấn đề xã hội cùng xuất hiện ở nhiều nơi. VD: Lạm phát, thất nghiệp là hội chứng của tình trạng suy thoái kinh tế

b. Ngân hàng:

- Nghĩa gốc: tổ chức kinh tế hoạt động trong lĩnh vực kinh doanh và quản lý các nghiệp vụ tiền tệ, tín dụng. VD: Ngân hàng công thương Vietcombank.
- Nghĩa chuyển: Kho lưu trữ những thành phần, bộ phận cơ thể để sử dụng khi cần thiết, hay tập hợp các dữ liệu liên quan đến tới một lĩnh vực. được tổ chức để tiện tra cứu, sử dụng. VD: Ngân hàng máu, ngân hàng đề thi, ...

c. Sốt:

- Nghĩa gốc: tăng nhiệt độ cơ thể lên quá mức bình thường do bị bệnh. Ví dụ: Nó bị sốt đến 40 oC.
- Nghĩa chuyển: ở trạng thái tăng đột ngột về nhu cầu, khiến hàng trở nên khan hiếm, giá tăng nhanh. VD: Cơn sốt đất, cơn sốt xe, cơn sốt điện thoại...

d. Vua:

- Nghĩa gốc: Người đứng đầu nhà nước, đứng đầu toàn dân để cai trị trong thời phong kiến. Ví dụ: Năm 1010 vua Lý Thái Tổ dời đô về Thăng Long.
- Nghĩa chuyển: người được coi là nhất trong một lĩnh vực nhất định,

thường là sản xuất, kinh doanh, nghệ thuật, thể thao. VD: Vua bóng đá, vua ô tô... Danh hiệu này thường dùng cho phái nam.

Câu 5:

Từ "*mặt trời*" trong câu thơ thứ hai được sử dụng theo phép ẩn dụ. Nhưng trường hợp này không phải nghĩa gốc phát triển thành nghĩa chuyển, không phải ẩn dụ từ vựng. Đây là hiện tượng chuyển nghĩa tạm thời, chỉ có giá trị trong ngữ cảnh này, nó là ẩn dụ tu từ.